Manuale parrochialium Sacerdotum.

Capitula contenta in hoc libello

De ſancta ſinodo	Capitulū primuʒ.
De ſacramento baptiſmatis	Capi.ij.
De ſacramento confirmationis	Capi.iij.
De ſacramēto altaris	Cap̄.iiij.
De ſacramento confeſſionis	Capit.v.
De ſacramento ordinis	Cap̄.vi.
De ſacramento matrimonij	Ca. vij.
De ſacramento extreme vnctionis	Ca. viij.
De negocijs ⁊ officijs clericorum	Capi.ix.
De īmūitate ecciaꝝ ⁊ reꝝ ad eas ꝑtinētiū.	Capit.x.
De obſeruatōne ieiuniorum	Capi. xi.
De feſtiuitatibus	Ca.xij .
De biſexto	Cap̄. xiij
De die paſce	Ca.xiiij.
De ieiunijs quattuor temporum	Ca.xv.
De ſententia excommunicationis	Cap̄. xvi

Incipit manuale parrochialium ſacerdotum.

Quoniam ex quorundã ſimpliciũ ignorantia ſacerdotũ aliqñ quedã ſunt q̃ vergere pñt in ſuarum ⁊ alioꝝ periculũ aïaꝝ hoc eis ſub breuitate notauimꝰ. ñ vt ipſi occaſione iſtoꝝ ĩ aliq̃ obligent̃ de nouo ſed vt his que agere dñt ſimpl'r informentur Cap. i.

De ſancta ſinodo

Sacerdotes igit̃ ad ſcãm ſinodũ ꝓfecturi dñt aduertere vtꝝ aliqui in ipoꝝ ꝓrochijs ſint infirmi ⁊ eos anteq̃ iter arripiant viſitare et facere circa eos qđ faciẽdũ eſt ꝓ ſalute aïaꝝ eoꝝ Venientes aũt ad ſinodũ tã honeſte ⁊ religioſe in via ⁊ in hoſpitijs que nõ ſuſpecta ſed honeſta ſunt dñt in omib⁹ ſe hẽre vt de laudabili eoꝝ ↄuerſatiõne edificari valeant hoc vidẽtes ⁊ deuꝫ in ipſ glorificare Si quis autem illoꝝ qui dñt ſinodo intereſſe aliqua vrgẽte neceſſitate prepeditꝰ venire nõ potuerit nihilominꝰ ſit ſollicitꝰ et intentus ꝙ per aliquẽ diſcretũ de his qui interfuerũt ſinodo acta ſibi ſinodi referant̃ Ingreſſi aũt ſinodum tã ſermonem q̃ alia que ibi dicuntur auſcultare debent tranquille. pacifice. ⁊ quiete. ⁊ mandata ibidem facta cum diligenti ſollicitudine memorie retinere ⁊ tempore ſuo executõi mãdare. ⁊ quouſq̃ eps exeat niſi vrgẽs cogat neceſſitas de ſinodo non exire

Capitulum ſcđm

De ſacramẽto baptiſmatiſ

Aptiſmus ⁊ oĩa alia ſacramẽta ſunt cum honore maximo ⁊ reuerẽtia celebrãda ⁊ cum magna cautela. maxime in ꝓlatiõe verboꝝ in quibꝫ tota vis ſacramẽti ꝯſiſtit .ſ. vt cum aliquis baptiſat dicat. Ego baptiſo te in noĩe patris ⁊ filij ⁊ ſpũſſancti. Debent etiam laici a ſacerdotibꝫ inſtrui ⁊ pater ⁊ mater pueri baptiſandi qualr̃ in neceſſitatis articulo debeant baptiſare. ⁊ ꝙ caute integre ⁊ diſtincte verba iſta. Ego baptiſo te in noĩe patris ⁊ fi. ⁊. ſ. ſ. debeãt exprimere in romano Cõiuges aũt qui infantem ꝓpriũ in tali caſu bona fide baptiſauerint poterunt nihilominꝰ poſtea intrepide mr̃imonio ſuo vti Itẽ poſtꝙ infantis caput natũ fuerit ſi de morte timẽs obſtetrix vel alia ꝑſona baptiſet euꝫ fundẽdo ſuper caput eius aquã dicens. Ego baptiſo te in nomine pa. ⁊ fi. ⁊. ſ. ſ. hunc credimꝰ eſſe baptiſatũ. Si autẽ manus vel aliud mẽbrum prius naſceret̃ ⁊ baptiſaretur non credimus in hoc caſu baptiſmum eſſe perfectum Interrogãdus autem eſt laicꝰ a ſacerdote qui in neceſſitate ꝑuulum baptiſauit. ſi baptiſando oĩa verba iſta ſcilꝫ Ego baptiſo te in noĩe pa. ⁊ fi. ⁊. ſ. ſ. plene expreſſerit in latino vel in vulgari. Si aũt paruulus ſit a laico mõ debito baptiſatuſ. tunc ſuper ſacꝝ fontem eſt a ſacerdote criſmate in vertice inungẽdus ⁊ etiã ſine immerſiõe ⁊ ꝓlatiõe p̄dictoꝝ verboꝝ ſcꝫ. Ego baptiſo te in noĩe patris ⁊ fi. ⁊. ſ. ſ. ſunt om̃ia alia ꝗ ibi ſolẽt fieri diligẽter explenda. Si vero dubium fuerit vtꝝ paruulus ſit baptiſatus tũc preſbiter immergẽdo pueꝝ dꝫ dicere in hũc moduꝫ Si baptiſatus es nõ rebaptiſo te. ſed ſi nondum baptiſatus es. Ego baptiſo te in noĩe pa. ⁊ fi. ⁊. ſ. ſ. Ad eleuandum aũt de ſacro fonte pueꝝ pauci patrini ſufficiãt.

vtpote duo vel tres. ⁊ vnus in ꝯfirmatōne ꝑpter impe
dimenta matrimonij que extēſionibꝫ ad iſta duo ſacr̄a
ꝯtingūt que nimiꝝ adeo ſunt valida ꝙ ſꝫm canones īpe/
diunt matrimoniū ꝯtrahendum ⁊ dirimunt iam ꝯtractū

Et qm̄ ſꝫm canonicas inſtitutōnes poſtqꝫ ꝯiuges ſūt
vna caro effecti altero illoꝝ de baptiſmo puerum eleuan
te alter ſil'r licet eum non eleuet fit patrinus. ſufficit ſi al
ter illoꝝ infantē teneat in baptiſmo. Paruuli aūt ꝙꝫ
cito fieri pōt deferēdi ſunt ad eccīam baptiſandi. nec ꝓp/
ter patrinos aliūde forſitan ꝯgregādos vel alijs d' cauſꝭ
eſt eoꝝ baptiſmus differendus. ne abſqꝫ baptiſmo caſu
aliquo moriant̄. Criſmalia vero infantium mūda ha/
benda ſunt ⁊ noua ⁊ tā magna vt in ipſꝭ puer totaliter in
uoluatur. ne alij panni criſmate liniātur. que mr̄es eoꝝ
non retineāt ſed ad eccīam deferāt quādo primo miſſaꝫ
auditure ſunt puerperij tp̄e ꝯſummato. que ſolummodo
in eccīe vſibꝫ dn̄t cedere ob baptiſmalis reuerentiam ſa
cramn̄ti. Sacros aūt fontes dn̄t ſemper tenere preſbi/
teri coopertos ⁊ ſera firmatos. ⁊ eoꝝ aquam freq̄nter in
nouare. vt ipſius aque corruptio deuotiōem cuiuſpiā nō
diminuat aut etiā ſcandaliſet. Sacꝝ etiam criſma cuꝫ
oleo bn̄dicto debet ſub diligenti cuſtodia clauis cuſtodi
ri. ſicut ſtatuit innocētius tercius in concilio generali
Jlli vero qui in die cene vel alias mittūtur ad eccleſiaꝫ
cathedralem ſacrum oleum vel criſma petituri mundi et
honeſti debent eſſe. ne ſint indigni res tā ſacras deferre
⁊ ſecuri ne in aliquo ſacramentis huiuſmodi abutātur.
⁊ diſcreti vt ſciant diſcernere vbi criſma vbi oleum ſit
ponendum ⁊ ꝙꝫ caute in via ⁊ in hoſpitijs ſint ſeruanda.

Capitulum tercium

De ſacramēto confirmati

onis.

Acerdotes aduentum epiſcopi viſitantis pre/
ſcientes. debent coram ep̃o populuȝ ⁊ illos ma
xime qui ipſius conſilio indigent ad audienduȝ
verbum dei ⁊ confirmatõnem ſuſcipiendam in eccĩa cõ/
uocare Adulti vero qui confirmãdi ſunt debent prius
cõfiteri ⁊ portare ſecum bendellos mundos longos ⁊ la
tos. ⁊ eos iam cõfirmati ad minus per triduuȝ die ac no
cte deferre. ne criſma poſſit aliis pannis tangi Ben
dellis autem ⁊ fronte lotis in tali loco mundo ⁊ honeſto
aqua fundenda eſt vbi nequeat conculcari Jeiuni au/
tem ſi fieri põt omnes hoc ſacramẽtum debent ſuſcipere.
⁊ non ſuſcipere niſi ſemel. Nõ paruulus merito nõ cõ/
firmatur donec habeat memoriam competentem ne pro
ceſſu temporis an ſint cõfirmati ignorantes ſe faciãt de/
nuo firmari. Verumtame quos epiſcopi baptiſant ſtatiȝ
poſt baptiſmum cõfirmant. Quapropter de his iã adul
tis quin ſint confirmati nõ conuenit dubitare Jn cõ/
firmatione autem poſſunt qui volunt ſibi nomina mu/
tare

Capitulum quartum

De ſacramento altaris

Acerdos miniſtrans q̃ hoſtia ſit integra ⁊ abſ
q3 macula. ⁊ vinum purum ſuum et ſine feci/
bus debet attendere diligener ⁊ ne aquam o
mitta.t De hac vero ſufficit infundere in calice vnã gut
tam. Quam infundens et quando euangelium legitur
debet petere benedictionem ab epiſcopo ſi ſit preſẽs. Si
autem aquam infundere quod abſit ſacerdos omiſerit.
debet q̃cito aduerterit apponere Verumtamen ante cõ

ſecrationem non poſtea hanc infundat. Si vero peracta
conſecratiōe hoſtie nec vinum nec aquam inuenerit ī ca
lice debet ſtatim vtrumqꝫ infundi. ⁊ tunc incipiēte ſacer-
dote a ſimili modo ſunt more ſolito cetera proſequēda.

Matutinas autem ⁊ primam anteqꝫ celebret debet
ſacerdos audire Ante abſolutōnem autem ſacerdos
celebrare non debet ſi ſcienter excommunicato commu
nicauerit non cōceſſo In numero autem collectaruꝫ
in miſſa dicendarum ⁊ prefatōnum ⁊ modo ſe habendi
ad altare ⁊ huiuſmodi. cōgruit vt ſue cathedrali eccleſie
preſbiter ſe conformet Decet etiam vt clericus in
miſſa miniſtrans vel qui legit epiſtolaꝫ cappa clauſa aut
ſuperpellitio ſit indutus Si quis vero preſbiter de
moniacus quod deus auertat. furioſus. lunaticus. vel
morbum caducum patiens. aut leproſus efficiatur. cele
brare non debet vlterius epiſcopo incōſulto. Horū au-
tem demoniacus ante plenam liberationem nunqꝫ det
ſm quoſdam doctores miſſam celebrare Sedm alios
vero in nullo tempore etiam ſi plene fuerit liberatus Fu
rioſus quoqꝫ ⁊ lunaticus ⁊ qui morbum caducum pati
tur ſi paſſiōes iſte eis raro accidāt ⁊ abſqꝫ ſpume eiectōe
ac vocis confuſe emiſſione. pn̄t de ſui licētia epi celebra-
re. ita tñ ꝙ iuxta ſe hēant aliū ſacerdotē. qui cepta offi-
cia ſuppleat. ſi illi defecerint ⁊ ſi ad terrā collidant̄. Si
eis freqnter accidāt vel etiā raro. ſꝫ cū ſpuma ⁊ voce con
fuſa dn̄t oīno ceſſare ab officio miſſe. Leproſus tñ qꝛ in
curabilē morbū hꝫ poſtqꝫ de lepra eiꝰ ꝯſtiterit celebrare
nō dꝫ. Porro ſi poſtqꝫ ſacerdos icepit. Te igit̄. ſāguis
per nares eius irruperit vel alius huiuſmōi caſus ei acce
derit ponat ſignum de cera ſuper dictionem quam dice
bat qñ caſus ille ei accidit. Ceſſante vo ſangīe manibꝰ
qꝫ naribꝰ in ſilētio lotis ad ſignū cere redeat et procedat

mutatis tamen prius veſtimentis ſacerdotalibꝫ et pan/
nis altaris ſi qui ſint ſuper quos ceciderit ſanguis eius.
Si autem ꝓpter huiuſmodi ſanguinis eruptōem nimiſ
moraretᷣ poſſet alius preſbiter explere quod iſte dimiſe
rat inexpletum ad ſignum in quo primus dimiſerat in/
choando. Cum autem dicit ſacerdos. qui pridie ꝙ pate
retur pollicem ⁊ indicem vtriuſqꝫ manus cum palla alta
ris tergat. Qui poſtꝙ hoſtiaꝫ ſuper altare accepit eaꝫ in
altum non eleuet donec dixerit. Hoc eſt enim corpꝰ me/
um. que verba ſunt diſtincte attente ⁊ deuote proferen
da. In fractōne vero hoſtie cauendum eſt ſacerdotibus
ne digitis niſi pollice ⁊ indice tangant eam. Poſt ſump
tionem vero domīci corporis bis vinum ſuper digitos ⁊
calicem eſt ſumendum. ne aliquid de ſacramento poſſit
in ore preſbiteri vel in calice remanere. ⁊ tūc ſi fieri pōt
ab expuendo eſt aliquātulum abſtinendum. Alioquin
in tali loco expuendum eſt qui ſit mundus et honeſtus
vbi ſputum nequeat conculcari Sane ſi muſca vel a/
ranea vel aliquod tale in calicē ceciderit. quod vix ſine
vomitu aut corporis periculo poſſet ſumi ſanguis ſumatᷣ.
⁊ vino ſuperfuſo illud quod cecidit abluatᷣ. et ablutio a
ſacerdote vel ab alio bonam ↄſciam habente ſumatᷣ. po/
ſtea illud quod cecidit in ſacrario comburatᷣ Uerum
ſi quid de ſanguīe dn̄i ceciderit ſuꝑ corꝑale vel pallā aut
ſuꝑ ſacꝝ aliquod īdumentū. ſugenda eſt pars ſanguine
tincta ⁊ diligētiſſime abluēda. ⁊ ablutio prima ⁊ ſecunda
a ſacerdote ſumenda. alie vero in ſacrario ſunt fundēde
pars aūt panni predicti que fuerat ſanguine xpi tincta ē
ſm quoſdam ſcindenda. ⁊ ſicut iam dictū ē lota pro reli
quijs reſeruāda. ⁊ ſuper illam ſcriptura hmōi conſuēda
Super pannum iſtum cecidit ſanguis xpi. Si autem ſu

per aliud indumentum vel pannum non benedictum ce/
cidit ſanguis xp̄i. ſugatur pars tincta ⁊ abluatur ⁊ ablu/
tio a preſbitero ſumatur vt ſupra. Et pars illa deciſa ī ſa
crario comburatur. Si vero in terram vel lignum vel la
pidem ceciderit. lingendus radendus ⁊ extergendus ē
locus ille ⁊ pannus in aliquo ſacro loco abſcondito repo
nendus Calix autem poſt miſſam eſt panno inuoluen
dus. quem non tractent miniſtri altaris qui nō ſunt ſub
diaconi nuda manu Ampulle vero in miniſterio alta
ris decentes ⁊ operculum habentes integre ſunt haben/
de ⁊ mundiſſime reſ̄uande. quas eſſe ligneas non decet
⁊ ad vinum tenendum cupreas non cōuenit. ne in ip̄is
aliquatenus corrumpatur Altaribꝫ autem magna de
bet reuerentia exhiberi. Maxime autem quando miſſarꝫ
ſolennia celebrātur ob reuerētiam ſaluatoris ibi cū ſpiri
tibus angelicis indubitāter exiſtentis q̄tienſcunqꝫ miſſa
rum ſolennia a preſbiteris celebrātur. Ceterum ī al/
tari in quo ara eſt enormiter fracta celebrandum non eſt
epiſcopo inconſulto. Altaria vero portatilia debent
eſſe tam magna vt ſuper ea poſſint calix ⁊ hoſtia totaliter
collocari. non ſuper lignum ſi in ip̄o ſint altaria huiuſmo
di ſigillata Debent etiam altaria munda a telis ara
nearum a puluere ⁊ ab alijs immundicijs conſ̄uari. non
enim decet ſordes aut indecentias negligere que etiam
dedecent in non ſacris Decenter etiam altaria ſunt or
dinanda ſm̄ eccl̄e facultatem. ornamēta quoqꝫ eccl̄iarꝫ
non niſi vſibus eccl̄iaſticis ſunt applicanda. Sunt etiā
poſtq̄ꝫ nimis vetuſta fuerint comburenda Lintheami
na quoqꝫ altaris et indumenta ſacerdotalia munda ⁊ in
tegra ſunt habenda. precipue corporalia et palle. Hec
autem ſine appoſitione pannorum non tantum ſemel in

anno ſed quotiens conuenit in vaſe mundo. ad hoc ſi fi
eri poteſt ſpecialiter deputato lauanda ſunt ab aliq̄ virgi
ne honeſta. vidua. vel matrona. Corporalia lauāda ſunt
a preſbiteris tantum. vel a clericis in vaſis ad hoc appro-
priatis. Quod ſi aliqua neceſſitate vrgenti impediente
ad plenum lauari non poſſunt lauent ſaltem aqua ſacra-
rio infundenda. deinde tradant ea lauāda alicui de muli-
eribus ſupradictis. Porro in ramis palmarum ⁊ de
inde per ebdomadam affectuoſe ⁊ attente populum am-
moneant ſacerdotes ne in die paſce communicēt in pec
cato mortali. nec in voluntate peccandi mortaliter que ſi
quidem eſt mortalis In die vero paſce etiam inſtan-
ter inducant ne cum impetu ſed mature humiliter ac de
uote accedant ad dominici corporis percipiendum ſacra-
mentum. Congruū eſt etiam ⁊ ſecurum vt poſtq̄ cō
municauerit populus vinum ei vbi cōmode haberi pōt
ad parumper bibendum porrigatur. ne aliquid de ſacra
mento in eius ore valeat remanere Ipſum autem cor
pus dominicum in loco eminēti decenti honeſto ⁊ mun-
do ⁊ ſub claue ſpeciali vel luqueto in pixide mūdiſſima
⁊ honeſta ⁊ ſm̄ eccleſie facultatem precioſa debet taliter
cuſtodiri. ne ad illud manus temeraria extēdi valeat ad
aliqua nepharia exercenda. In predicta vero pixide pā
nulus mundus ⁊ albus eſt habendus vt ſacramenti mi-
nutie poſſint cautius adunari ⁊ loco ⁊ tempore ſumi

Debent preterea parrochiani a preſbiteris āmoneri
vt vbicunq̄ deferri vident corpus chriſti ſtatim iun-
ctis manibus ⁊ flexis genibus debitam ⁊ deuotam ei ex
hibeant reuerentiam ſuppliciter adorādo. quod cum ſa-
cerdos defert ad infirmum caute reuerenter mature et
deuote debet ferre dicendo ſeptem pſalmos aut canticū

graduum vel huiuſmodi. ⁊ lumine ⁊ aqua benedicta et
campanula precedentibus vbi ⁊ quando poteſt cõmode
obſeruari Capitulum quintum

De ſacramento cõfeſſiõis

Diligenter debet attendere ſacerdos ꝙ parro/
chiani ſui omnes etatem habentes ad minus
ſemel in anno cõfiteantur Ipſi autem audi/
endo confeſſiones humili vultu ⁊ oculis ad terram defi/
xis debent audire. ⁊ precipue mulierum. ⁊ monere cõfi/
tentem confiteri integre atq; pure. Alioquin ei dicat cõ
feſſionem non valere ad ſalutem Integre autem ideo
dicimus. quoniam vnicum peccatum mortale volunta
rie retentum ſufficit ad dampnationem eternam Ca/
uere autem debent ſacerdotes ne confeſſiones duorum
ſimul audiant nec confeſſionẽ alicuius etiam metu mor
tis reuelent Sciendum eſt ꝙ qui peccatum in peni/
tentiali iudicio detectum preſumpſerit reuelare. non ſo/
lum a ſacerdotali officio deponendus eſt. verum etiam
ad agendum perpetuam penitẽtiam in artum monaſteri/
um eſt detrudendus. Sacerdos autem a quo parro
chianus ſuus petit licentiaꝫ confitendi alij ſacerdoti di/
ſcreto liberaliter debet concedere. ne licentia negata oc
caſio fiat ei remanendi in pctõ Dñt etiã pbr̃i eſſe cau/
tine penitẽtiam iniungant mulierib⁹ cõiugatis. propter
quam viri eaꝝ ſuſpectas habeant de violatõe fidei ma
ritalis. In confeſſionib⁹ eſt etiã ſacerdotibus cauẽdum

ne aliquid exigant ꝓ ipſis audiendis. ne paupes oblaꝉ tionē nō hn̄tes a confeſſione occaſiōe hꝰ rei retrahantur.
Item miſſe celebrande non ſunt in penitētia niſi pſ̄ biteris iniūgende. vt ī hac parte omnis ſpes auaricie deuitetur ſed alio modo ſunt iniungende penitētie faciēde.
Cauendum eſt etiam ſacerdotibꝫ ne a peccatis abſol uant que retinent ſibi epi. niſi ſuper hoc habeant licenti am ſpecialem ſed caſus tales reſeruēt illiſ qui habent epi poteſtatem. Quoniam autem multi nimis rudes ſūt in ſuis ꝯfeſſionibꝫ faciendis inſtruendi ſunt publice ab eorum preſ biteris in principio quadrageſime quomō ſit confeſſio facienda. videlicet vt cum humilitate ⁊ reuerē tia ad ſacerdotem accedant ⁊ flexis genibꝫ iunctis manibus ⁊ capite velato. ſi mulieres ſunt ꝯfeſſionem in hūc modum. Confiteoꝛ deo ⁊ beate marie virgini ⁊ omnibuſ ſanctis ⁊ tibi patri. quia peccaui nimis in tali ⁊ tali peccato ⁊ taliter ⁊ totiens ⁊ in tali loco necnon in tali tempoꝛe ⁊ per tot coadiutoꝛes Mulieres quoqꝫ inſtruēde ſūt ne ante faciem ſacerdotis ſed ad eius latus ſe collocent. ne in facie videantur. Quas cum audiunt confeſſoꝛes. tam bone ye tam religioſe ⁊ tam ſancte debent eas audire ne pater celeſtis qui videt in abſcondito in aliquo offendatur Inquirentes autem preſ biteri de peccatis curam diligentem debent habere ⁊ cautelam inquirēdi ſtudioſe ⁊ ſigillatim vicia vſitata. inuſitata vero non niſi a longe ⁊ per aliquam circumſtātiam. ſic vt expertis vicium illud de quo confitetur detur materia confitēdi. inexpertis vero non detur occaſio intelligendi quid ſit huiuſ modi peccatum. Item ad audiendum confeſſiones eligendus eſt in eccleſia locus tam communis ⁊ patens vt ab omnibus poſſit videri confeſſoꝛ. ne de loco ſcilicet ſuſpecto ſcandalum aliquod aut ſuſpitio oꝛiatur.

Cauendū eſt autē ꝯfeſſoribꝰ ne a ꝯfitente querāt noīa ꝑ
ſonaꝝ cum quibꝰ peccauerit ſed circumſtātias tm̄ que fa
ciunt ad grauationem peccati. ꝙ ſine his de peccati quā
titate bn̄ iudicare non poſſit Poterūt autē in peccato
rum inquiſitionibꝰ ꝓcedere iſto mō niſi habeāt ꝑ māibꝰ
meliorē De ſupbia ſic. feciſti aliquid vel dixiſti ꝑ lau
de ſeculi habēda. vel honore ſeculari. placuit tibi vanus
ornatus in capite tuo. aut in veſtibꝰ. vel equitatura ſicut
ſunt coronule de floribꝰ. aurifrigiū calcaria. pectoralia
deaurata. ⁊ hmōi vanitatē hn̄tia. Impugnaſti ſciēter ve
ritatem. Obuiaſti ſciēter auctoritati maioris tui Quod
alioꝝ erat aſcripſiſti tibi. Fuiſti inobediens eccl̄ie. Dixi
ſti obprobrium alicui ex ſupbia. Blaſphemaſti nom̄ dei
aut beate marie vel alioꝝ ſanctoꝝ. Feciſti aliquas ſupflu
as expenſas cā laudis humane. Communicaſti ſciēter ex
cōmunicatis in caſu nō conceſſo De inuidia ſic. Di
ſplicuit tibi bonū alterius vel placuit tibi eius malum cā
inuidie. Dixiſti malum de bonis vel de perſona alterius
Semiaſti diſcordiā. Damnaſti aliquē. Tacuiſti bona
alterius ex inuidia De ira ſic. Habes iram. Percuſſi
ſti aliquē per iram. Dixiſti ꝯtumeliā patri vel matri vel
alijs. Dānificaſti aliquē per te vel per aliū. ſiue accuſādo
ad dn̄m ſuum. ſiue ſcindēdo arboreſ. ſiue ꝑ incendiū vl
alio modo. Impediuiſti bonum alicꝰ cā odij Feciſti rixā
diſcordiam. homicidium. vel vulnera De accidia ſic
Fuiſti tepidus ad bn̄ agendū cum poſſes. Dimiſiſti ſur
gere ad matutinas vel ire ad miſſam ꝓpter ſegniciē. Fui
ſti ocioſus. Diſtuliſti ꝯfiteri. Neglexiſti agere pn̄iam ti
bi iniūctam. Diſtuliſti ex negligētia iniuſte ablatū reſti
tuere. Incidiſti in aliquam deſpatōem. De auaricia
ſic. Fuiſti ſimoniacus in ordine in bn̄ficio aut in miſſa
ex cupiditate celebrādo. aut ſacrā eccl̄iaſtica miſtrando.

Fuiſti vſurarius. fur. raptor. periurus. aut mētitꝰ cau‑
ſa lucri. Perhibuiſti ex auaricia falſum teſtimoniū Fre
giſti ex cupiditate feſta celebrāda. Cōmiſiſti ſacrilegiuꝫ
aliquid furtiue ab eccīa extrahendo. aut res ad eccleſiā
pertinētes. vt crux. calix. ⁊ ornamenta eius. primitie. de
cime. oblatōnes. ⁊ hmōi. Extra eccīam per furtum aut
violētia vſurpando. Mouiſti metam in agro alterius.
Habuiſti aliquid de tauerna vel ludo. Habuiſti volun‑
tatem rapiēdi furandi vel aliter male acquirēdi licꝫ non
perduxeris ad effectū. De gula ſic. Fuiſti ebrius. Fre
giſti ieiunia ꝯſuetudinaria niſi in neceſſitate. Comedi‑
ſti cauſa guloſitatis preꝑpere. laute. nimis. ardēter. ſtu
dioſe. ꝑpere. i. āte horā. Laute. i. exqſita cibaria. Stu
dioſe. i. cum ſuperfluis ⁊ exquiſitis apparatibꝫ. frequēta
ſti tabernā. De peccato luxurie ſic debent inquirere
ſacerdotes circūſtātias. que in hoc verſu ꝯtinētur Quiſ
quid. vbi. qū. quotiēs. cur. quō. ꝑ quos. Quis. i. ſi cle
ricus aut ꝯiugatus. vel ꝯſanguineus vel ꝯpater aut com
mater vel frater aut ſoror ſpūalis. Quid. i. ſi eſt fornica
tio vel adulteriū aut maius peccatū quod ꝯmiſiſti vel oc
cultū aut manifeſtum. Ubi. i. in quo loco ſacro vel non
aut in religioſo. Per quos. ſ. auxiliatores vel nūmos
pctm̄ ꝯmiſiſti. Nam ſcḋm aplm̄ ad Roma. Non ſolum q̄
pctm̄ mortale faciūt ſed qui faciētibꝫ ꝯſentiūt digni ſūt
morte eterna. Auxiliatoꝝ tñ noīa non querat a ꝯfitente
niſi per modū ſupra eodem capitulo poſitū. Quotiens.
id eſt quot vicibꝫ ⁊ cum quot pſonis. Cur. i. qua tēpta‑
tione. vtꝝ ꝑuētus ab ipa. an tu ſollicitaris te ad peccan‑
dum. Quō. i. vtꝝ ſcḋm naturā vel ꝯtra. Qū. i. vtrum in
ſolēnitate aut quadrageſima vel alio tꝑe ieiunij. In p̄‑
dicto aūt pctō qḋ eſt ꝯtra naturā dn̄t ſacerdotes inter‑
rogare cautiſſime. ſ. hoc mō. niſi forte dn̄s inſpirauerit

meliorē. Accidit vnq̄ꝫ tibi pollutio. Si dicat ꝙ nō. ni‑
hil q̄rat vlteri⁹ de h̄ pctō. Si dicat ꝙ acciderit ſibi. q̄rat
ꝯfeſſor. dormiēdo aut vigilādo Si dicat vigilādo ſub
iungat ſacerdos dicēs. Cū muliere vel abſqꝫ ea. Si di
cat ꝙ abſqꝫ. q̄rat quō vt ex ore ipſius extrahat. Si vero
dicat ꝙ nō acciderit ſibi abſqꝫ mlīere niſi dormiēdo for
ſitan. nihil q̄rat vlteri⁹ de hoc pctō ne iuuētis apiat pu‑
teum cooptū. Querēdū eſt etiā a penitēte. Vtrꝫ chore
as duxerit vel ipſꝫ ſpectacul' ad carnis laſciuiā incitātibꝫ
libēter interfuerit. vel ſi appetens videri ad ꝯcupiſcenti
as carnis ſe ornauerit. ꝯtra quod dicit btūs Augu. Ne
qꝫ em̄ cum ꝓceditis feīas videre ꝓhibemini ſꝫ appetere
vel ab ipſꝫ appeti crimīoſum eſt. Querēdū etiā eſt an fe‑
cerit aliqua ſortilegia aliqua ꝺ cā. ⁊ ſi dicat ſic. q̄rat̄ que
⁊ quibꝫ de cauſꝫ. Et ſciēdū ꝙ in oībꝫ peccatis quorꝫ act⁹
ſunt mortales poſſum⁹ ſola volūtate peccare. Si em̄ ve
lit aliquis fornicari aut furari ⁊ ſic de alijs pctīs mortali
bus ⁊ non pōt. non eſt dubiū quin peccet mortalr̄ in tli
volūtate. Vn̄ dn̄s i euā. Qui viderit mulierē ad ꝯcupi
ſcēdā eā iā mechat⁹ ē eā in corde ſuo. Cōſentiētes ec̄ vo
lēti peccāt mortlr̄. ⁊ i eadē dānatōe ſunt ſm̄ vbū aplicū
paulo ſupi⁹ interſertū Sciēdū ec̄ ē ꝙ pctā de q̄bꝫ cer
ti ſum⁹ ꝙ ea n̄ fecim⁹ nō dēm⁹ ꝯfiteri. Si aūt dubitem⁹
vtrꝫ ea fecerim⁹ an n̄ poſſum⁹ ea tlr̄ ꝯfiteri. Tieo me tale
pcīm feciſſe qꝺ mihi viꝺr ꝑpt̄ tlē vl' tale qd Cū autē
pnīe ſint arbitrarie ꝗꝫta de ſingul' pctīs pnīa iniūgenda
diſcretiōi relinquit̄ ꝓuidi ꝯfeſſoris. qui cautus dēt eſſe
vt talē iniungat pnīam ne penitētie magnitudine redeat
vt canis ad vomitū de penitentia ꝑficiēda deſperando.
Si eniꝫ in preſenti non ſatiſfecerit plene. in purgatorio
ſi tamen penitens obierit ꝓ reſiduo punietr̄. Si aūt ipe
nitens migrauerit eternaliter cruciabitur in inferno.

Ne vero ꝓpter leuitatem pnĩe peccatoꝛ nimis ſecuruȝ ſe
putet dȝ eidem inoteſcere ad quam pniam teneret̃ ſicã
tenere poſſet vel vellet Jn dubijs aũt dñt ſemꝑ epm
ꝯſulere ꝯfeſſores. vel eius penitẽciariũ aut etiaȝ alios ſa
pientes. Cauẽtes attentius ne perſonã ꝓ qua requirũt
conſiliũ nominẽt nec aliquam circumſtãtiã exprimãt. ꝑ
quam poſſit ꝯfitẽs reuelari. Eis etiã attentiſſime ẽ ca
uẽdum ne ꝓ reſtitutõne rei aliene faciẽda iniũgant elẽo/
ſinas faciẽdas. Non eñ dimittit̃ peccatũ niſi ablatũ re/
ſtituatur ſi reſtitui põt. Quod etiã de ſimoniacis in bñfi
cio dr̃. niſi abrenũciauerit bñficio ſimoniace impẽtrato.
Res autẽ aliena vero dño reſtituẽda eſt ſi inueniri põt.
alioquin heredi eius vel ei qui de iure ſuccedit ab īteſta/
to eſt reſtitutio faciẽda. niſi per oꝛdinatõnem teſta menti
ſit aliud faciẽdum. Si vero aliquis illoꝝ nequeat iu eni
ri. nec ſpes eſt aliqua ꝙ vlterius inueniat̃. vtpote qꝛ cer
tiſſime ꝯſtat eum ab hoc ſeculo iam migraſſe. ⁊ de re hu
iuſmodi nihil aliud oꝛdinaſſe. tũc d̾ cõſilio ꝓuidi ꝯfeſſo
ris ſi res ille parui valoꝛis ſint in eccĩas ſunt expẽdende
Si autem magni valoꝛis ſint ep̃s vel eius hñs ptãtem
conſulat̃. Quod ſi cõfeſſoꝛ cõſulit epm vel eius vicariũ
in hac parte non nomĩet perſonam que ad reſtitutioneȝ
tenet̃. Si autem ſpes habeat̃ ꝙ ille cui eſt reſtitutio faci
enda valeat aliquo tꝑe reꝑiri. tũc nõ ſunt diſtrahende
res ſed eidẽ reſtituẽde. Sed deponant̃ in aliquo tuto
loco vbi fideliter cuſtodiãtur. ⁊ ipi cum inuentus fuerit
vel eius certo nũcio in integꝝ reſtituant̃. Cauere tamẽ
dñt tam ep̃s ꝙ̃ cõfeſſoꝛ ne de reſtitutionibꝰ faciẽdis reti
neant aliquid ſibiipſ̃. ne ex hoc penitẽtes a reſtitutõibꝰ
retrahant̃. ⁊ ne ipi penitentiarij eccĩaſtici conſiliarij frau
dulenti videãtur. Cauendum eſt preterea diligẽtiſſime
ſacerdotibus ne pnĩas iniũgant his qui pctã ſua nolunt

relinquere. ne inuanum ꝯfidant de venia ſi eis non penitentib(us) penitētia iniūgatur. Uerumtamē talib(us) eſt cōſulendum vt interim faciāt quicquid boni poſſint. vt deus eos ad veram penitētiā illuſtrare dignetur Sane ſup cōfitentes pia geſtare debēt viſcera ſcḋm quod dn̄s dederit ꝯfeſſores exemplo beati Ambroſij de quo legitur. ꝙ quotienſcunqꝫ illi aliquis ob percipiēdam penitētiā lapſus ſuos ꝯfeſſus eēt ita flebat vt ⁊ illum flere compelleret Quoniam aūt ſordes alienas diluere ⁊ proprias negligere. aut languores aliorum curare ⁊ ſe abſqꝫ cura relinquere non expedit neqꝫ decet. omēs debent ſacerdotes ad minus ſemel in anno ſuo epō aut eius penitentiario aſſignato. aut etiam alijs auctoritatē ipſius epi habētib(us) in hac parte integre ꝯfiteri cum alij ſacerdotes curā animaꝝ ipſorum non habētes abſoluēdi eos non habeant niſi in vrgentis neceſſitatis articulo poteſtatē. Licet enim omnes ſacerdotes cum in preſbiteros ordinātur claues ligandi ſuſcipiant ⁊ ſoluēdi. habet tamē eas ligatas donec epūs ſuus ſoluat eas aut animaꝝ curam cōmittendo aut aliter licētiam indulgēdo Item non debēt credere ſacerdotes ꝙ niſi de licētia epi poſſint ꝓ volūtate ſua ſibi eligere ꝯfeſſorem qui curā non habet aīarum coꝝ. hoc ſolum epis ⁊ quibuſdam alijs prelatis exemptis ius ꝯcedit. ꝑpter hoc ſi volunt ꝙ abſolutio facta ab alijs valeat debēt petere licentiam a ſuis epis vt poſſint alijs plenarie confiteri Sane qui petūt ab epis penitentiarios ſibi dari petāt ꝓuidos ⁊ honeſtos. Non autem preſbiteri incurati anteqꝫ parrochianoꝝ ſuoꝝ confeſſiones audiant rogēt alium ſacerdotem ꝓuidū ⁊ diſcretuꝫ ⁊ exercitatū in cōfeſſionib(us) audiendis qui eos in eis diligenter inſtruant ⁊ informēt Caueant aūt ſacerdotes ne in ꝯfeſſione quā faciunt ante altare nominēt aliquod

graue vel turpe peccatū in ſpecie. ſicut eſt fornicatio. pol
lutio. participatio cum excōmunicatis ꝛc. ſed ſolum ī ge-
nere nominēt peccata dicendo ſic vel ſimilia Confite
or deo ⁊ beate marie ſemper virgini ⁊ omnib⁹ ſanctis. et
tibi patri vel fratri quia peccaui nimis. cogitatōe. locutō
ne. ⁊ opere. omiſſione mea culpa. ideo precor te orare ꝓ
me. Et reſpōdens dicat. Miſereatur ꝛc. Non debent
etiam ꝯfidere ꝙ hmōi confeſſio liberet eos ab aliq̄ mor
tali niſi in priuata confeſſione ꝯfiteat̄ iſtud

Capitulum ſextum

De ſacramento ordinis

Clerici anteq̄ ordines recipiant epō vel ei⁹ pe
nitentiario in foro penitentiali plene cōfiteātur
⁊ diſcrete ne forte indigne accedāt ad ordines
ex ſimplicitate aut ignorantia irregulariter ordinentur.
Scire debēt oēs ꝙ nullus ordinari dꝫ niſi a proprio
epō vel de licentia eius ab alio. Quod ſi contra factū fu
erit ab aliquo non debet exequi officiū ordinis ſic ſuſce-
ptū quouſqꝫ fuerit cum eo diſpenſatū. Caueāt autem
clerici ne ad ordines indigni accedant. Sciētes ꝙ d̄ vi
ta ⁊ honeſtate ordinandorum ⁊ ſciētia diligens inq̄ſitio
debet premitti. ne ſi cecus cecū ducat tam ductor q̄ du
ctus in foueam mortis cadat. Preuideāt igitur ordi
nandi ne impedimētum aliquod patiātur. quo min⁹ poſ-
ſint canonice ordinari. ſicut eſt excōmunicatio non ſoluꝫ
maior ſed etiā minor. vel defectus natalium aut libertas
vel morb⁹ caducus vel lepra ⁊ hmōi. vt ſimonia in ordi-
ne. homicidiū. bigamia. Quādo autem diaconi in
pbr̄os ordinandi. ſunt in preſbitero ordinādi ſint iuda

ti ⁊ coram epiſcopo induto ordines celebraturo conſtitu ti. capellanus eius vel alius cui ipſe preſul iuſſerit manu eorum diligēter intus ⁊ exterius debet reſpicere. ne in ipſis notabile aut indecens habeant aut enorme quod ipſis celebrātibus poſſet poſtmodum ſcandaliſare popu lum intuentem. quod ſi habuerint ordinari non debent.

Capitulum Septimum.

De ſacramento matrimonij

Clamdeſtina matrimonia. id eſt ſine preſentia pluriū ydoneorum teſtiū ⁊ denunciatōne debi ta cōtracta ſub pena excommunicatōnis penit⁹ inhibeātur. Sub pena etiam excommunicatōnis ⁊ ſu ſpenſionis etiam ſacerdotibꝫ inhibetur. ne mulierem cu ius vir abſens eſt preſumāt alij matrimonialiter copula re donec certiſſime de morte viri per teſtes ydoneos con ſtet. ⁊ idem ſeruādum eſt circa virum cuius mulier ab ſens eſt. Huic etiam pene ille ſubijciendus eſt qui vxorem leproſi alicuius ipſo viuēte alij viro ⁊ illum etiā qui aliquos ante annos etatis legittime. id eſt anteq̄m vir decimū quartum ⁊ mulier duodecimum habeat abſ q; licentia epiſcopi ſpeciali preſumpſerit copulare.

Sacerdotibus etiam inhibetur ne aliquos niſi trina ammonitōne premiſſa in tribus diebus dominicis vel feſtiuis matrimonialiter iungere preſumant nec in gra du quē ius canonicum non concedit. hoc autem vltim eſt diſtrictius obſeruādum. Gradus autem conſan guinitatis doceant parrochianos ſuos ſacerdotes talit̄ ꝯputare. Fratres ſunt in p̄io gradu. filij duoꝝ frm̄ qui alicubi dicūtur cognati germani ſunt in ſecundo gradu

filij duoꝝ cognatorum ſunt in tercio gradu. hoꝝ autem
filij quos vulgus tercios cognatos appellat ſunt ī quar
to gradu. Inter iſtos non eſt matrimoniū legittimū ni/
ſi cum eis per ſedem apl'icam diſpēſet Ubi notanduꝫ
ꝙ in quotto gradu ꝯſanguinitatis attinet michi aliquis
in eodem affinitatis gradu attinet mihi vxor eius vel q̄/
libet alia quam ipē carnaliter cognouit Item notādū
ꝙ inter compatrē ⁊ commatrē ipſius. et inter patrinum
⁊ filiolam. vel inter filios carnales patrini ⁊ illam quam
ipē de ſacro fonte leuauit. vel etiam inter filios carnales
alicuius ⁊ illam quam ipēmet baptiſauit non eſt legitti/
mum ꝯnubium niſi ſummus pōtifex diſpēſauerit cuꝫ eiſ
dem. Porro ſi in cōputatione graduum dubitatio
aliqua emerſerit ꝯſulere debent ſup̱ hoc ſacerdotes ep̄m
anteq̄ꝫ in matrimonio ꝯtrahendo vlterius procedatur.

Item ſub pena excōmunicationis ꝓhibere dn̄t ſacer/
dotes ne alter ꝯiugum ad religionē tranſeat niſi de licen
tia alterius ꝯiugis ⁊ auctoritate ꝓprij epi In cōcilio
aūt lateranēſi ꝓhibetur ſub pena ſuſpēſionis ne aliquis
ꝓ benedictōne nubentium vel exequijs mortuorum vel
ꝓ alijs ſacramētis pecuniā extorquere preſumat vel fide
iuſſores exigat vel ꝓpter hoc ficticia impedimenta oppo/
nat. iuxta illud quod dicit dn̄s in euāgelio. Gratis acce
piſtis gratis date. Debent tn̄ a parrochianis quibꝫ im/
penſa ſunt ſacramenta pie conſuetudines obſeruari. et
ſunt per ep̄um compeſcēdi qui malicioſe nitūtur laudabi
lem ꝯſuetudinem īmutare Non debet auteꝫ ſacerdos
aliquis in hmōi caſibꝫ ius dicere. ſed apud ſuperiorem
deponere querelā ⁊ libere ⁊ abſq̄ꝫ difficultate cōferre ec
cleſiaſtica ſacra Itē mulieri ſcd̄o nubenti nulluſ ſacer
dos bn̄dictōem impendere dꝫ. quia cum in primo matri
monio fuerit benedicta non eſt benedictio iteranda. niſi

loci conſuetudo aliter obſeruaret. Item quādo ali quis de cōtrahendo matrimonio fidem dedit alicui mu lieri. nullatenus coniūgat eum ſacerdos matrimōialiter alij mulieri. etiam ſi primam nō cognouerit carnaliter ni ſi aliquod aliud eſſet euidens impedimētum canonicuꝫ inter primos propter quod nō poſſent legittime copula ri. Si autem de impedimēto an ſit legittimum dubiteṫ epūs conſulatur. Uerum quoniam ꝓpter teſtiuꝫ fal ſitatem contigit interdum vera ⁊ legittima connubia ille gittime ſeparari. cauendum eſt omnio ne cauſa diuortij coram aliquo ventilletur niſi coram epiſcopo vel coram alio de mandato eius ſpeciali Item preſbiteri pluri es in anno mulieres cōiugatas monere debēt in eccleſia ne vota faciāt abſqꝫ virorum ſuorum cōſenſu. et niſi de ſuorum cōſilio ſacerdotum. ab illis votis maxime preca uentes que poſſent inter ipās ⁊ viros ſuos diſcordiam ſeminare Capitulum octauum

De ſacramento extreme vnctōnis

D ſacramētum extreme vnctionis moneāt po pulum ſacerdotes vt omnes tā diuites qꝫ pau peres ipſum quādo graui laborant infirmitate petant ⁊ deuote ſuſcipiant. quia ſicut dicit beatus Jaco bus apoſtolus. Per illud peccata venialia dimittuntṫ. ⁊ quandoqꝫ alleuiatur infirmus. quandoqꝫ etiam ad ve ram cordis contritōnem ⁊ ad eterni gaudij conſideratio nem per eam incitatur. Doceant autem populum ſa cerdotes hoc ſacramentum poſſe licite iterari in quacun qꝫ infirmitate de qua mortis periculum timeatur. ⁊ poſt

ſuſceptum licite ad opus cõiugale redire eum qui con/
ualuerit ab infirmitate   Illud autem diſtricte preſbi
teris eſt cauẽdum ne diacones ad audiendas infirmoꝝ
confeſſiones mittant cum ipi abſoluendi eos non habe/
ant poteſtatem . tamen abſente ſacerdote infirmum di/
aconus viſitare poteſt ⁊ ad veram cordis contritiõem in
ducere. ⁊ ſi in eo viderit vera penitentie ſigna ⁊ magnaꝫ
cõfitendi volũtatem ⁊ communicãdi ſi copiam ſacerdo/
tis haberet. poteſt ⁊ debet eum confortare ⁊ ſpem ſalutis
firmam dare non obſtãte abſentia ſacerdotis   Quam
citoautem ſacerdos venerit feſtinet infirmũ huiuſmodi
viſitare eius confeſſionẽ auditurus ⁊ ei ſacramẽtum do
minici corporis delaturus   Infirmum autem in extre/
mis laborãtem ⁊ digne penitẽtem ab omnibꝫ peccatis ⁊
excommunicationibꝫ abſoluat ſacerdos. ⁊ ei nullam pe/
nitentiam iniũgat. ſed dicat eidẽ ꝙ ſi de infirmitate con
ualuerit ad ſacerdotem feſtinet. ⁊ tunc ei penitẽtia cõpe/
tens iniũgatur. ⁊ ſi excommunicatus erat ad eum q̃ eum
excommunicauerat dirigatur. qui ſe illi vt iuri pareat re
preſentet. Quod vt faciat debet ab eo ſacerdos qui euꝫ in
extremis abſoluit ſufficiẽtem recipere cautõnem. Quod ſi
infirmus obierit excõicatus carebit eccīaſtica ſepultura.
licet penitẽs ſit donec per excommunicatorẽ ſuum abſol/
uatur. ⁊ tunc de mãdato ipius niſi aliud obſiſtat impedi/
mẽtum legittimum poterit in cimiterio ſepeliri.   Cum
autem anima multo precioſior ſit corpore ꝓuideat ſacer
dos ne aliquis medicorum vel aliqua mulier ſortilega
ꝓ corporali ſanitate aliquid parrochiano ſuo egroto cõ
ſulat quod in eius anime periculum conuertatur   Sa
cerdos vero audita morte parrochianorum ſuoruꝫ eos
ſtatim abſoluere debet dicendo pſalmum. De profun.

cum collecta. Inclina. ſi vir fuerit. vel cum collcã. Queſumus domine ſi mulier fuerit. Mulieres quoqz in ꝑtu mortue ſcindantur. ſi tamen infans viuere credatur

Capitulum nonum

De negocijs et officijs clericorum

Ciant autem omnes ſacerdotes ꝙ innocentiꝰ tercius in concilio generali de vita ⁊ honeſtate clericorum ordinauit in hunc modum.

Clerici officia vel negocia ſecularia non exerceant inhoneſta. Nimis ioculatoribus ⁊ hiſtrionibus non intendant ⁊ tabernas prorſus euitent. niſi forte cauſa neceſſitatis in itinere cõſtituti. Ad aleas nõ ludant vel taxillos nec huiuſmodi ludis interſint. Coronam ⁊ tonſuraz habeant congruentem. ⁊ ſe in officijs eccleſiaſticis et alijs bonis ſtudijs exerceant diligẽter. Qui ſi beneficiati ſũt aut in ſacris ordinibus conſtituti clauſa deferant deſup indumenta. nimia breuitate vel longitudine non notãda. Pannis rubeis aut viridibus necnon manicis aut ſotularibus conſuticijs. aut roſtratis. frenis. ſellis. pectoralibus. calcaribus deauratis. vel aliam ſuperfluitatem vel vanitatem habentibus non vtantur. neqz cappis manicatis infra eccleſiam. ſed nec extra q̃ ii ſunt ĩ ſacerdotio aut in perſonatibus conſtituti. Cultellum cum cuſpide non deferant. nec comam nutriant niſi iuſti cã timoris. fibulas vel corrigias. auri vel argenti ornatum habentes non ferant. ſed nec anulos niſi quibus competit ex officio dignitatis. nec cuphias lineas.

Porro negocia ſecularia ſicut dicit concilium magū
tinum ſunt munera iniuſta accipere vel dare. Contentio
nes. lites. rixas amare. in placitis ſecularibus diſputare
excepta defenſione orphanorum vel viduarum. Turpiſ
facti vel verbi eſſe ioculatorem. vel iocum ſecularez dili/
gere. In delicijs velle viuere. gulam ⁊ ebrietatem ſequi
pondera iniuſta vel menſuras habere. canes vel aues ſe/
qui ad venādum. ⁊ omnibus quibuſlibet cauſis ſuperflu
is intereſſe. Quod ⁊ his ſimilia miniſtris altaris inter/
dicimus. De quibus ad Thimotheum ait apoſtolus.
Nemo militans deo implicat ſe negocijs ſecularibus vt
ei ſeruiat cui ſe probauit Sub pena ſuſpenſionis offi
cij ⁊ beneficij omnibus ſacerdotibꝫ ⁊ clericis ī ſacris or/
dinibus cōſtitutis inhibetur. ne aliqua occaſione vel ne
ceſſitate in domo ſua vel alibi teneant vel habeant muli/
erem. aut frequentēt locum in quo ipſa manet de q̄ poſ/
ſit ſiniſtra ſuſpitio ſuboriri vnde populus ſcandaliſetur
Incumbit autem archidiaconis ⁊ archipreſbiteris
⁊ decanis ruralibus vt tales ep̄is denuncient vel accuſēt
vt animarum ſtrages quam ipſi faciunt ⁊ facto et ſcāda
lo per eorum ꝓuidētiam euitetur Item indicit ſupra
dictus innocentius tercius in cōcilio generali. Caſte vi
uere ſtudeāt vniuerſi preſbiteri in ſacris ordinibus con
ſtituti. ⁊ ab omnī libidinis vicio precauentes maxime il
lo propter quod venit ira dei in filios diffidentie. qua/
tenus in conſpectu omnipotētis dei puro corde ⁊ mun/
do corde valeant miniſtrare. Si quis tamen hac de
cā ſuſpenſus pbr̄ celebrare diuina p̄ſumpſit non ſolū ec
cleſiaſticis beneficijs ſpolietur. verum etiam pro duplici
culpa perpetuo deponatur. Si quis vero concubine
ſue publice que propter fornicationem quam cum ipſo

commiſit excommunicata eſt. auſus fuerit carnaliter cō
miſceri. ipō iure eſt excommunicatōnis vinculo irretitꝰ
Unde gregorius papa nonus. Si cōcubine publice cle
ricorum ecclīaſtice cenſure diſtrictōne notētur. eoſdē cō/
cubinarios non eſt dubium ſentētia maioris excommu
nicationis inuolui qui poſt latam ſniam communicāt in
eodem crimine criminoſis. Et ſciendum eſt ꝙ ſi in
iſta vel qualibet alia maioris excommunicatōnis ſenten
tia clerici ordines ſuſceperit. vel in ſuſceptis ſacris ordi/
nibus miniſtrauerint irregularitatem incurrerunt ſupra
quam non niſi per ſedem apoſtolicam poterit diſpenſari.
Laborare debent etiam ꝓ viribꝫ ſacerdotes ne clerici
aliqui vel laici publice habeāt in ſuis parrochijs concu
binas. ⁊ ſi poſt trinam ammonitōem habuerint tam ipe
ꝗꝫ ipſa ab ingreſſu eccleſie donec dimiſerint arceantur.
Nullus clericus debet dictare vel ſcribere aut ꝓnū/
ciare ſententiā ſanguīs vel lr̄as ꝓ vindicta ſanguīs dſti
nandas. Exercere nec vbi exerceantur intereſſe nec do
mum ſuſpectā niſi cum grauibꝫ perſonis ⁊ famoſis intra
re Item nullus ſacerdos habere debet curam duarū
eccīarum quarum vtraqꝫ ſufficit competēter. niſi vna de
pendeat ab altera. ⁊ niſi de diſpenſatōne ſedis apoſtolice
ſpeciali. Nullus etiam ſacerdos habens curam animarū
debet eſſe vicarius in parrochia aliena. Item ſacerdo
tes vicarijs alterius dioceſis indigentes anteqꝫ eos ad
officium ſacerdotale admittant licentiam ab epō obtīe/
re debent. qui niſi literas teſtimoniales epiſcopi ſui exhi
beant non debent admitti. Officium diuinum pari/
ter ⁊ nocturnum dicere debent ſacerdotes diſtincte aper
te in quātum dominus dederit ⁊ deuote ſcd̄m vſum ec
cleſie cathedralis. ⁊ etiam clerici in ſacris ordinibus con

ſtituti quod etiam ad illos extēditur qui ſunt in minori/
bus ordinibus conſtituti ſi ſint intitulati. Item dicit
innocentius tercius in cōcilio generali. Eccleſiarū que/
ſtores quorum quidam abuſiones nonnullas in ſua pre
dicatione ꝓponunt. ⁊ interdum errores. admitti niſi per
apoſtolicas. vel dioceſani non preteriti ſed preſentis lite
ras veras exhibeant ꝓhibemus. ⁊ tunc preter id quod in
ipſ continebitur litteris nichil populo proponere ꝑmit/
tantur. ſed indulgentiam ſi quam forte habent abſqꝫ pre
dicatione aliqua breuiter exponere vel per illius loci pre
ſbiterum ſi queſtor ad alias eccleſias ire voluerit pote/
rit indulgentia vera ⁊ elemoſina colligi. Quam ſi forte
ſacerdos collegerit abſqꝫ diminutōne queſtori reſtitu/
at. ne a ſummo iudice furti iudicio condemnetur. nec pe
tat aliquid pro labore. ſed ſit dominus merces eius.

Item queſtores non ſunt permittēdi miſſas ſuper
archas celebrare quorum etiam litteras inſpicere debēt
ſacerdotes ſtudioſe ne in ipſis aut ī ſigillo aliqua ſit fal/
ſitas ſubornata. et ſi inuenta fuerit non eſt recipiendus
queſtor ſed falſitas huiuſmodi epiſcopo eſt intimanda.
vel potius ei falſa littera deſtinanda Item ſacerdotes
niſi velint queſtoribꝫ neceſſaria non tenētur miniſtrare.
niſi epiſcopus expreſſe in litteris ſuis hoc mādaret. At/
tendere debent inſuper attentiſſime ſacerdotes ne predi/
cationes clamdeſtine fiant in parrochijs eorūdem. hoc
enim reprobat dominus in euangelio dicens. Ego pa/
lam locutus ſum mundo ⁊ in occulto locutus ſum nihil
quas ſi forte qđ deꝰ auertat in ꝑrochia ſua īuenerit labo
rare debet pro viribus quantotius extirpare et nichilo/
minus epiſcopo nunciare. facti tamē deo auctore forma
gregis per ſanctam conuerſatōnem ipſi preſbiteri incura

ri ſancte predicatõni in eccleſijs ſuis inſiſtant ꝓ viribus vt ſic ⁊ verbo predicent ⁊ exemplo. Alioquin vltionem diuinam debent admodum formidare. Ait enim domi/nus ad ezechielem prophetã. Fili hominis ſpeculatorez dedi te domui iſrahel. Audiens ergo ex ore meo ſermo/nem annunciabis ex me. Si me dicente ad impiũ mor/te morieris ⁊ non fueris locutus vt ſe cuſtodiat impius a via ſua·ipſe impius in iniquitate ſua morietur. ſangui nem autem eius de manu tua requiram. Si autem ãnũ ciante me ad impium vt a vijs ſuis conuertatur non fue rit conuerſus a malicia ſua ipſe in iniquitate ſua morie/tur. porro tu animam tuam liberaſti

Capitulum decimum

De immunitate eccleſiarũ ⁊ rerũ ad eas pertinẽtiuz

Vpellectilia ſacerdotum ⁊ etiam aliorum. aut dolia vel carnes aut horrea vel arche niſi ad te nendos libros vel pannos aut veſtes eccĩe mi/nime in eccleſijs admitti debent niſi ꝓpter hoſtiles incur ſus aut incẽdia repentina ſeu ꝓpter alias neceſſitates vr gentes. quibus ceſſantibꝯ res in loco priſtino reponẽde ſunt Item non ſunt habendi in eccleſijs matricularij ita ꝙ poſſint iure hereditario officium hmõi poſtulare. Item nullus in cimiterio debet edificare nec domoſ dirutas edificari iterum eſt permittẽdum Itez labo/rare debent ſacerdotes pro viribus ne in cimiterijs vel eccleſijs choree ducantur. quia ſicut dicit beatus augu/ſtinus. Melius eſt in diebus dominicis arare ⁊ fodere ꝙ̃ choreas ducere Illud autem tanꝙ̃ venenum ſimo

niace prauitatis eſt omnino cauendū. ne illi quibꝫ eccl̄ie conferūtur eas cum noui cenſus impoſitione aut veteris augmentatōne vel qualibet diminutōe iuris capellanie ſuſcipiant ſed in priſtina libertate. Sacerdotes quoqꝫ omnes eccl̄ie ſue redditus in miſſalibꝫ ſuis ſcribere debent. Item nullus res eccleſie ſibi commiſſe mobiles aut immobiles alienare debet. ſed ſi ſunt aliqua alienata in quātum fieri poterit debet reuocare Nullus etiā reſignare debet eccleſie ſue niſi in manu epiſcopi Itē curare debent eccleſiarum rectores ne modum nouuꝫ repetendi decimas. primitias. oblationes. procurationes. vel alia eccleſie iura inueniāt. vel laicis imponant abſqꝫ licentia epiſcopi vel mandato. ſed modus in parrochia p̄batus ꝛ viſitatus a ſingulis in ſuis parrochijs obſeruandus eſt. Item ſinguli ſacerdotes ſigillum habere debent cum quo ſigillent. vt de citationibus ꝛ ammonitionibus ꝛ alijs per eos factis nequeat dubitari

Capitulum vndecimum.

De obſeruatōne ieiunioꝝ.

Acerdotes populū inducere debent vt omnes etatem habentes legitima obſeruēt ieiunia pro ſuis viribus ab eccleſia inſtituta. Sicut eſt ieiunium quadrageſime ꝛ quatuor temporuꝫ ꝛ vigilia natalis domini. ſancti iohannis baptiſte. ſancti laurētij. aſſumptōnis beate marie. oīm ſanctoꝝ ꝛ aploꝝ maxime illorum qui in his v̄ſibꝫ ꝯiūctur. Petrꝰ et andreas iacobꝫ cum ſimone iudas. Ut ieiunemꝰ nos āmonet atqꝫ matheus. Ab hoc ieiunio excipitur vigilia beati iohānis euangeliſte. qui infra natale dn̄i eſt. ꝛ philippi ꝛ iacobi qui infra ſolennitatem paſchalem accidit.

Eſt etiam commendabile ⁊ ſalubre in aduentu domini.
ieiunare illis quibus dominus dederit volūtatem et fa
cultatem. Sanctorum quoqꝫ vigilie quorū feſtiuitates
in feria ſecunda accidūt. ſunt non in die dominico ſed in
precedenti ſabbato ieiunāde Monere debent etiā ſa/
cerdotes parrochianos ſuos non tamen compellere vt
laudabilem cōſuetudinem quarūdam dioceſum imitan
tes in quarta feria ⁊ ſabbato niſi in neceſſitate vrgēti vł
in ſolennitatibꝫ precipuis ab eſu carnium abſtineant et
etiam in aduētu. Illi quoqꝫ qui nec voto nec regula
ri abſtinētia ſunt aſtricti in ſexta feria ſi in ea natalis do/
mini euenerit carnibꝫ veſci poſſūt Si quis autem do
minica prima quadrageſime carnes oua vel lacticinia co
medere preſumpſerit qđ quidam ſortilegi in anime ſue
periculum facere referuntur durius corrigantur

Capitulum duodecimum

De feſtiuitatibus

Solennitates obſeruande ſunt iſte videlicꝫ na
talis domi̅ cum tota ebdomada. circumciſiōis
⁊ epiphania ipſius. Item feſtiuitas annuncia/
tionis beate marie ſemper virginis. Item feſtum inuen
tionis ⁊ exaltatōnis ſancte crucis. ⁊ ſanctum paſca cum
duobus ſequētibus diebus. Aſceſio domini. Dies pē
thecoſtes ⁊ duo dies ſequētes. Feſtum ſancti iohanniſ
baptiſte. ⁊ omnium apoſtolorū. Sancti laurentij. San
cti michaelis. Omnium ſanctorū. Sancti martini. Fe/
ſtum patroni ecc̄le ⁊ dedicatōnis ipſius. Et omnes dies
domi̅ci. De aduētu autem domini ſciendum. ꝙ ſem
per prima eiuſ dn̄ica eſt illa que ꝓxima eſt feſto ſancti an
dree apl̄i. ſiue ante ſiue poſt ſiue in ipſo eiuſdeꝫ apoſtoli

feſto dominica euenerit. Unde verſus. Andree feſto vi
cinior ordine quouis Aduentum dñi prima colit feria.
Si cadit in lucem dñi celebratur ibidem. Cap. xiij

De biſexto

Ciendum etiam eſt ꝙ in anno biſextili compu
tantur ſuper. vi. kaleñ. marcij vbi eſt littera. f.
duo dies. ⁊ in vltimo celebratur feſtum ſancti
mathie apoſtoli. Unde verſus. Biſextum ſexte martis
tenuere kalende. Poſteriori die celebrantur feſta ma/
thie Capitulum decimūquartuꝫ

De die paſce

E die paſce ſciendum eſt ꝙ ſemper celebratur
in dominica tercia lunationis illius que prio oc/
currit noua poſt nonas marcij. Unde verſus.
Poſt martis nonas lune primordia queras. Cuius lux
terna domini prebet tibi paſca. prebet inquaꝫ ſiue ſit an
nus biſextilis ſiue non. Tercia vero lux domini dicitur
hic tercia dies dominica predicte lunationis que ſcilicꝫ
occurrit de nouo poſt predictas marcij nonas Si añt
vis ſcire vtrum p̄ſens annus ſit biſextilis an nō. diuide
annos ab incarnatione domiñ per quaternarios. quibꝰ di
uiſis ſi nichil remanet indiuiſum noueris annum pñteꝫ
eſſe biſextilem Alioquin totus eſt annus poſt biſextum
quot anni remanēt ſiue ſit vnus ſiue plures. Unde ver/
ſus. Si per bis binos domini diuiſeris ānos. Qui fue
rint ſupra biſexti ſint tibi ſumma. Quem nihil inuento
plus nec minus eſſe memēto Et nota ꝙ de mille du/
entis ſexaginta annis diuiſis per quatuor nihil remanꝫ
diuidēdum. Unde anni qui extūc ſunt vſqꝫ ad annum

preſentem ſupſunt. ſolummodo diuidantur ⁊ clareſcet vtrum pñs annus ſit biſextalis   Capm decimũquintũ

De ieiuniys quatuor temporum

De ieiunijs quatuor tempoꝝ tenendum eſt ꝙ canonice celebrantur in quarta feria. que occurrit prima poſt exaltationem ſancte crucis. poſt feſtum ſancte lucie. ⁊ poſt dies cinerum. ⁊ poſt diem penthecoſtes. Unde verſus. Uult crux lucia cineres cariſmata dya. Ut det vota pia quarta ſequens feria. Ex hiis perpendit ꝙ ſi duo feſta mẽorata. ſ. ſcẽ crucis ⁊ ſcẽ lucie feria quarta euenerint non in ipa ſed in ſeqnti quarta feria ſunt ieiunia celebrãda.   Capm ſedecimum.

De ſentẽtia excõicationis

Abſqȝ literis non debent credere ſacerdotes ſuper excommunicatõnibꝫ ferendis vel abſolutionibus faciẽdis. Sentẽtias vero ab epo vel ab officiali ſuo vel a iudicibus a ſede apoſtolica tranſmiſſas audaciter ferre debent ⁊ latas diſtricte ſeruare. non parcentes timore alicui vel amore. cum compaſſione tamen eas denuncient. nõ tanqȝ malicioſi ⁊ emuli ſed vt pres. Illi aũt q excoĩcatõiſ ferũt ſniaȝ diligẽter attẽdãt illᵭ qᵭ dicit inno. terciꝰ in ꝯci. generali. Sacro approbãte ꝯci. ꝓhibemꝰ ne qs in aliquẽ excoĩcatõnis ſniaȝ niſi competẽti ammonitione premiſſa ⁊ pſonis ydoneis pñtibꝫ ꝑ qs ſi neceſſe fuerit poſſit ꝓbari monitõ ꝓmulgare pſumat. qᵭ ſi ꝯtra pſumpſit etiam ſi iuſta fuerit excõmunicatõis cauſa ingreſſum eccleſie per menſem vnum ſibi nouerit

interdictum. De hoc etiam dicit innocentius quartus.
Quiſquis excommunicat in ſcriptis ꝓferat ⁊ cauſam ex
preſſe cōſcribat, ꝓpter quam excommunicatō ꝓferatur
Exemplum vero huius ſcripture tenet̄ excōmunicator
tradere infra mēſem excommunicato ſi fuerit requiſitus
ſuper qua requiſitōne fieri volumus publica inſtrumēta
vel litteras teſtimoniales cōfici ſigillo auctentico ſigilla
tas. Si quis autem iudicium huius cōſtitutōnis teme-
rarius violator exiſtat. per mēſem vnum ab ingreſſu ec-
cleſie ac diuinis nouerit ſe ſuſpēſum. et hec eadem in ſu
ſpenſionis ⁊ interdicti ſentētijs volumus obſeruari
Caueāt autem eccleſiarum prelati ⁊ iudices vniuerſi ne
predictam ſuſpēſionis ſentētiam incurrāt. quoniam ſi cō
tigerit eos ſic ſuſpēſos diuina officia exequi vt prius ir-
regularitatem non effugiēt. ſuper qua cum eis non niſi
per ſummum pontificem non poterit diſpēſari. Ut
autem penam predictā parrochiales ſacerdotes poſſint
euadere ⁊ ne propter ſuſpenſionem ⁊ irregularitatem ſu
perius memoratas quas incaute excōmunicādo poſſent
incurrere diuine laudis organa ſuſpendantur. Cauere
debent ſollicite ne aliquam ſentētiam ꝓferant generalē
vel ſpecialem. niſi cum magna deliberatōne. ⁊ in caſu in
quo liceat ſm̄ formam debitam Demum vniuerſos
⁊ ſingulos preſbiteros in domino deprecamur quate-
nus elemoſinas et iura pauperum. et leproſorum. vidu
arum. et orphanorum. et aliarum miſerabilium perſo-
narum conētur pietatis intuitu in parrochijs ſuis pro
viribus promouere. Exemplo beati Silueſtri pape. de
quo in vita ſua legitur in hec verba. Nulla inops vidua
nullus orphanus indigens in tota vrbe romana poterat
inueniri cuiꝰ nomē in ſua matricula n̄ heret conſcriptum.

Sacerdotes autem ⁊ clerici curam animaꝝ hn̄tes
tanto dn̄t omnia ſeruare ſupradicta diſtrictius quan-
to ex omiſſione alicuius non ſolum dei offenſam. ſed eti-
am ꝓpter hoc penam grauem infligēdam a ſuis prelatis
poſſint non immerito formidare Explicit manuale
parrochialium ſacerdotum actū Anno dn̄i. M.cclv

Sequitur de allocutiōe

ſacerdotis ⁊ muti in inductione ad ꝯfitendum. Debet
enim ſacerdos ꝓponere de dilectōne dei patris quomō
miſit filium ſuum ꝓpter pctōres in mundum. ⁊ charita-
te xp̄i qualiter pro peccatoribꝫ redimendis mortuus eſt
Spinis coronatus. lancea pforatus. manibus ⁊ pedibꝫ
clauis affixus. Cum omnibꝫ diues eſſet ꝑ nobis paup
factus eſt vt nos inde ditaremur. Confiteatur vt mors
xp̄i ſibi proſit Item xp̄s non venit ꝓpter iuſtos ſed ꝓ
pter peccatores. Item nolo mortem peccatoris ſꝫ vt ma
gis ꝯuertatur ⁊ viuat. Item ſi confiteatur g au ium fa-
cit angelis dei. Item cōfortet eum negatio petri. perſecu
tio pauli. peccatū magdalene. cōfeſſio latronis. adulteri-
um dauid. Qui tamen omēs ꝗuis grauiter peccauerit
veniam per penitētiam obtinuerunt. facta confeſſione ſa
cerdos debet inducere penitētem ad tria. Primo vt fir-
miter ꝓponat abſq; iuramento vel voto vt decetero ab-
ſtineat a peccato mortali. ⁊ ab his que confeſſus eſt ⁊ ꝓn
cipaliter de luxuria. Secundo vt omnem rancorem di-
mittat ſi habet. Tercio vt ſi habet aliquid de alieno vel
iniuriam fecerit alicui ꝗcitius poterit ꝑ poſſe ſuo ſatiſfa
ciat. ⁊ ſi aliquid facere noluerit non debet ei dare peni-
tentiam. ſed potius innoteſcere vt non communicet. et
ꝙ ſi ſic moreretur damnaretur. Conſilium tamen poteſt

ei dare vt non ceſſet a bonis operibus. vt dominus det ei cor melius penitēs. Si vero iſta tria vult facere deb attendere vtrum ſit in excommunicatōne vel nō. Si ſit in excommunicatōne ⁊ ad eum non pertinet. ad eū mittat cui pertinet. Si vero poſſit abſoluere abſoluat cū diſciplina ⁊ pſalmo Miſerere. Si vero minori excommunicatione ſolo verbo abſoluat. et dicat. Miſereatur tui deus ⁊c. Quibus factis debet penitentiā iniungere quā poſſit portare. Si eum inuenit in aliquo peccato quod pertineat ad epiſcopum mittat illuc

Caſus ſeruādi epiſcopo

ſunt iſti. Incendiarij. De votis fractis. Iniectōnes manuum in parentes. Homicide. Mulieres necantes pueros vel aborſum ꝓcurantes. De monialibus ſtuprum Inceſtus de parentela vel conſanguinea vel affini. periurij peccatum. peccatum contra naturam. Sacrilegium Sortilegium. cum brutis

Iſti caſus ſeruandi ſunt pape
Ad papam clerum feriens falſarius vrens.
Eccleſiā. ſimon audēs celebrare ligatus